

PENGLIBATAN REMAJA PEREMPUAN DALAM PENYALAHGUNAAN BAHAN

NORRUZEYATI CHE MOHD NASIR, MOHAMMAD RAHIM
KAMALUDDIN, NOOR AZIZAH AHMAD & NURHAZLINA
MOHD. ARIFFIN

ABSTRAK

Masalah penyalahgunaan bahan khususnya dadah kekal sebagai musuh utama negara. Perkara yang menimbulkan kebimbangan berhubung penyalahgunaan bahan ialah semakin ramai golongan wanita termasuk remaja perempuan yang terlibat dalam masalah ini. Agensi Antidadah Kebangsaan (AADK) menyatakan bilangan penagih dadah wanita terus bertambah ekoran semakin ramai daripada mereka yang menghisap rokok, bekalan dadah mudah diperolehi, desakan hidup, pengaruh rakan sebaya dan kurang resilien. Sehubungan itu, kajian ini dilakukan untuk meneroka faktor penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif sebagai reka bentuk kajian. Seramai lapan responden di salah sebuah Asrama Akhlak telah dipilih secara bertujuan bagi mendapatkan data berkaitan. Kaedah pengumpulan data dilakukan melalui temu bual mendalam dengan lapan responden yang melibatkan satu hingga dua sesi. Setiap sesi mengambil masa antara 45 minit sehingga satu jam. Hasil temu bual telah dianalisis secara sistematik dan mendapati penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan disebabkan oleh pengaruh rakan sebaya, keluarga yang bermasalah dan meningkatkan stamina dalam aktiviti seksual. Hasil kajian ini adalah signifikan khususnya kepada pengamal bantuan seperti pekerja sosial dan kaunselor dalam merangka strategi intervensi bagi memulih dan mencegah remaja perempuan daripada terlibat dalam masalah ini. Selain itu, hasil kajian adalah signifikan dalam menyediakan program dan aktiviti berkaitan penyalahgunaan bahan terutamanya dalam kalangan remaja perempuan.

Kata Kunci: Faktor penglibatan, penyalahgunaan bahan, remaja perempuan, kajian kualitatif.

ABSTRACT

Substance abuse especially drug abuse remains the main social issue in this country. The involvement of the females, particularly young females in this activity is alarming. According to the Agensi Antidadah Kebangsaan (AADK), the number of female who are drug addict has increased due to smoking habits, easy access to drug supplies, stressful life events, peer influence and lack of resiliency. Therefore, this study explored the attributing factors of female adolescents in substance abuse. This study applied a qualitative approach as a research design. A total of eight respondents at Asrama Akhlak are selected for the purpose of data gathering. The data is gathered through an in-depth interview with eight respondents and is carried in one to two sessions. Each session took about 45 minutes to an hour. The data of

the interview is analyzed using the thematic approach. This study found out that attributing factors of female adolescents in substance abuse is triggered by peer group, problematic family relationships and fundamental human needs on sex or personal sexual desire. The results of this study are particularly significant to assist practitioners such as social workers and counselors in developing an intervention strategy to rehabilitate and prevent teenagers from engaging in this behaviour. In addition, the results of the study are significant in providing programs and activities related to substance abuse.

Keywords: *Attributing factors, Substance abuse, female adolescent, qualitative research, social work.*

PENGENALAN

Masalah penyalahgunaan bahan khususnya dadah merupakan gejala sosial yang masih lagi menjadi musuh utama negara. Hampir setiap hari media melaporkan tentang isu ini sama ada dari segi jenayah pengedaran dadah atau masalah penagihan dadah. Laporan Agensi Antidadah Kebangsaan (AADK) mendedahkan pada tahun 2017 terdapat 25,922 penagih dadah yang berjaya dikesan. Jumlah penagih baharu ialah 18,440 orang (71.14 peratus) manakala penagih berulang ialah 7,482 orang (28.86 peratus) (AADK, 2017). Bilangan penagih dianggarkan lebih ramai daripada jumlah yang dilaporkan di atas sebab seperti terlepas daripada ditangkap atau gagal dikesan oleh pihak berkuasa. Penagih dadah lelaki berjumlah 24,926 orang atau 96.16 peratus. Manakala penagih dadah wanita adalah sebanyak 996 orang atau 3.84 peratus.

Walaupun masalah penagihan dadah atau penyalahgunaan bahan didominasi oleh lelaki, penglibatan golongan wanita termasuk remaja perempuan semakin membimbangkan. Mengikut statistik, bilangan penagih wanita adalah kecil, namun usaha awal perlu dilakukan bagi mencegah masalah ini daripada terus berleluasa (Tuty Haryanti, 2018). Dalam tempoh lima tahun (2013-2015), bilangan penagih dadah wanita yang berjaya dikesan ialah 4,560 orang. Jumlah sebenar dianggarkan lebih tinggi kerana andaian AADK menunjukkan bagi setiap penagih dadah, terdapat empat lagi kawan yang bersama-sama menagih (Utusan Online, 2016). Bilangan penagih dadah wanita dijangka terus meningkat ekoran semakin ramai wanita yang menghisap rokok, bekalan dadah mudah diperolehi, desakan hidup, pengaruh rakan sebaya dan kurang resilien apabila berhadapan dengan tekanan (Tuty Haryanti, 2018). Oleh kerana majoriti penagih dadah adalah lelaki, maka kebanyakan kajian lepas lebih memfokuskan kepada responden lelaki dalam mengenal pasti faktor risiko penyalahgunaan bahan. Implikasinya ialah kebanyakan program sedia ada serta cadangan intervensi lebih sesuai dengan keperluan lelaki. Sehubungan itu, kajian ini bertujuan mengenal pasti faktor penglibatan

remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan.

SOROTAN LITERATUR

Masalah penyalahgunaan bahan dalam kalangan remaja ialah gejala sosial yang boleh memberi impak negatif kepada kesejahteraan psikososial individu, keluarga, komuniti serta boleh mengancam pembangunan dan keselamatan sesebuah negara. Gejala sosial ini bersifat global, merentasi sempadan negara dan semakin sukar untuk dikawal. Dalam konteks Malaysia, usaha membasmi serta mencegah penyalahgunaan bahan terus giat dilaksanakan terutamanya oleh AADK. Walaupun pelbagai usaha telah diambil dan dirancang, namun bilangan penagih dadah masih berada pada skala membimbangkan. Laporan statistik AADK tentang penagih dadah yang berjaya dikesan dalam tempoh lima tahun (2013 – 2017) ialah 126,098 orang. Bilangan penagih boleh mencapai 500,000 ribu orang jika formula satu nisbah empat diambil kira dalam menganggarkan bilangan penagih.

Penglibatan remaja yang masih di bangku sekolah dalam penyalahgunaan bahan juga semakin serius. Laporan statistik AADK bagi tahun 2013 hingga 2017 menunjukkan seramai 6,533 remaja berumur 19 tahun dan ke bawah dikesan terlibat dengan dadah. Sehingga Oktober 2018 sahaja, seramai 1,709 pelajar sekolah menengah didapati positif dadah hasil saringan terhadap 41,741 pelajar (Utusan Online, 2018). Majoriti penagih dadah yang berjaya dikesan ialah lelaki. Namun begitu, penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan perlu diberi perhatian ekoran terdapat tanda-tanda masalah dadah telah menular kepada golongan ini. Seramai 4,560 wanita berjaya dikesan terlibat dengan dadah dalam tempoh lima tahun (2013 – 2017) (AADK, 2017). Laporan akhbar tentang penglibatan wanita dalam penyalahgunaan bahan menunjukkan gejala sosial ini merentasi gender dan mengubah perspektif masyarakat bahawa dadah hanya melibatkan golongan lelaki.

Kajian oleh Sabitha, Mahmood dan Rosnah (2007) terhadap 96 responden wanita mendapati sebab utama responden terlibat dengan dadah ialah perasaan ingin tahu (79.2 peratus), menghilangkan kerungsingan (72.7 peratus), pengaruh rakan sebaya (66.2 peratus), perpecahan keluarga (65.0 peratus), melarikan diri daripada masalah hidup (64.9 peratus), menguruskan badan dan kecantikan (61.1 peratus), perasaan seronok (54.5 peratus) dan bekalan yang mudah diperolehi (46.8 peratus). Kajian di luar negara menunjukkan penagih wanita menderita pengalaman hidup yang traumatik, keluarga yang disfungsi, pencabulan dan penderaan seksual, keganasan domestik, dan penderaan fizikal dan emosi semasa kanak-kanak (Hien, Cohen, & Campbell, 2005; Koenig, 2004). Menurut Kendler, Bulik dan Silberg (2000), remaja perempuan yang didera secara

seksual adalah tiga kali lebih tinggi untuk terlibat dengan dadah dan mengalami kecelaruan psikiatri. Sebanyak 70 hingga 80 peratus mangsa penderaan seksual mengambil dadah secara berlebihan (Day, Thurlow & Woolliscroft, 2003).

Wanita yang mempunyai pengalaman didera semasa zaman kanak-kanak dan menjadi mangsa keganasan domestik terdedah kepada trauma yang boleh membawa kepada kurang penghargaan sendiri, kebimbangan dan kemurungan. Pengambilan dadah merupakan alternatif bagi meredakan tekanan yang dihadapi. Penggunaan dadah terutamanya kokain adalah satu mekanisme daya tindak untuk mengurangkan penderitaan emosi akibat didera secara seksual (Chen, Tyler, Whitbeck & Hoyt, 2004). Mereka juga didapati mudah putus harapan dalam membina kembali kehidupan. Menurut Conrod, Pihl, Stewart dan Dongier (2000), orang yang putus harapan lebih rentan untuk mempunyai kehidupan yang bergantung kepada dadah. Mereka juga berisiko kepada tingkah laku relaps. Penglibatan remaja perempuan dalam penagihan dadah boleh memberi impak yang serius kepada mereka seperti berhadapan dengan stigma sosial masyarakat, dianggap sebagai kumpulan yang kurang berfungsi dalam pembentukan keluarga sejahtera, berkecenderungan untuk mengalami masalah berkaitan psikologi atau mental dan cenderung menunjukkan tingkah laku agresif (Fauziah, Mohammad, Chong & Azmi, 2012).

Kajian oleh Chen, Tyler, Whitbeck dan Hoyt (2004) mendapati kadar prevalens penggunaan dadah terutamanya marijuana adalah tinggi dalam kalangan remaja yang lari dari rumah dan gelandangan remaja. Kajian ini menguji model hubungan antara pendedahan terhadap penderaan seksual peringkat awal dan penggunaan dadah di jalanan. Hasil kajian mendapati remaja perempuan yang didera secara seksual sejak kanak-kanak meningkatkan kebarangkalian untuk lari dari rumah pada usia yang masih muda dan menghabiskan banyak masa di jalanan. Kesan langsung situasi ini ialah penglibatan remaja perempuan dalam aktiviti seksual yang berisiko tinggi dan bergantung kepada orang yang lebih berkuasa atau rakan sebaya yang mempunyai masalah yang sama.

Teori yang signifikan dalam menjelaskan penglibatan remaja perempuan dalam tingkah laku jenayah termasuklah penyalahgunaan bahan iaitu Teori Ketegangan Umum (General Strain Theory) yang dipelopori oleh Robert Agnew (1992, 1996). Agnew (2006) mengandaikan golongan perempuan yang mengalami ketegangan (strain) atau tekanan hidup memberi respons yang berbeza berbanding golongan lelaki. Remaja perempuan memberi respons kepada ketegangan dengan cara lari dari rumah, mengambil dadah atau memencilkan diri. Remaja lelaki yang berhadapan dengan ketegangan biasanya menunjukkan tingkah laku yang nampak (overt behavior) iaitu dalam bentuk luaran seperti tingkah

laku agresif. Remaja perempuan pula cenderung untuk memendamkan perasaan marah akibat satu-satu peristiwa dalam bentuk emosi (covert behaviour). Kajian oleh Piquero dan Sealock (2004) mendapati, tahap marah dan kemurungan remaja perempuan lebih tinggi namun sumber-sumber daya tindak adalah rendah berbanding remaja lelaki. Apabila mereka berhadapan dengan situasi bermasalah, mereka tidak dapat menanganinya seterusnya mendedahkan mereka dengan tingkah laku anti sosial termasuklah mengambil dadah.

KAEDAH KAJIAN

Pendekatan kualitatif merupakan rekabentuk kajian yang terbaik dalam memahami penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan. Pemilihan pendekatan ini berasaskan justifikasi bahawa pengetahuan tentang remaja perempuan dan penyalahgunaan bahan masih lagi terhad terutamanya dalam konteks tempatan. Selain itu, penerokaan terhadap pengalaman responden membolehkan pengkaji melakukan interpretasi tentang isu yang dikaji. Pengalaman penglibatan dalam penyalahgunaan bahan adalah bersifat kompleks dan mempunyai makna yang subjektif. Berg (2007) menjelaskan bahawa pengalaman manusia bersifat subjektif dan tidak boleh dijelaskan secara numerikal. Rekabentuk ini juga memerlukan penglibatan pengkaji secara langsung dengan responden dalam memahami pengalaman mereka. Pembinaan hubungan yang baik antara pengkaji dan responden adalah penting dalam memastikan responden selesa dan bersedia berkongsi pengalaman hidup mereka. Melalui perkongsian pengalaman oleh responden diharap dapat mencapai objektif kajian ini iaitu mengenal pasti faktor penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan.

Lokasi kajian ini ialah di salah sebuah institusi pemulihan iaitu Asrama Akhlak, Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM). Asrama Akhlak dipilih sebagai lokasi kajian kerana asrama ini menempatkan kanak-kanak tidak terkawal yang berumur 10 tahun ke atas sehingga 18 tahun. Seramai lapan responden bersetuju untuk terlibat dalam kajian. Pemilihan responden berdasarkan persampelan bukan kebarangkalian iaitu teknik persampelan bertujuan. Kaedah ini sesuai dengan objektif kajian iaitu meneroka faktor penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan.

Pemilihan responden kajian secara bertujuan melibatkan prosedur tertentu. Pengkaji mendapatkan maklumat tentang penghuni daripada kakitangan JKM di Asrama Akhlak. Mereka mempunyai pengetahuan tentang kriteria responden yang sesuai untuk dilibatkan dalam kajian berdasarkan rekod kemasukan ke institusi serta responden yang boleh berkongsi pengalaman mereka. Pada peringkat awal, sejumlah dua belas responden telah dikenal pasti untuk terlibat dengan kajian ini. Pengkaji

bersama kakitangan JKM membuat pertemuan dengan bakal responden dan menerangkan tentang objektif kajian serta jangkaan impak kajian kepada mereka. Selepas penerangan tersebut, hanya lapan pelatih yang bersetuju menjadi responden. Mereka ini pernah terlibat dengan penyalahgunaan bahan sebelum ditangkap, didakwa dan ditempatkan di Asrama Akhlak. Seramai empat pelatih tidak mahu terlibat dengan alasan tidak mahu berkongsi pengalaman hidup mereka.

Setelah lapan responden bersetuju untuk terlibat dan menandatangani borang Persetujuan Termaklum, pengkaji menjalankan proses pengumpulan data menggunakan kaedah temu bual bersemuka. Data yang diperoleh melalui temu bual bersemuka dipercayai mampu menonjolkan pengalaman responden. Teknik ini memerlukan pengkaji menyelami pengalaman, perasaan, sikap dan sejarah kehidupan responden (Harvey & MacDonald, 1993) yang dapat memberi input dan mencapai objektif kajian. Temu bual bersemuka menggunakan satu set senarai soalan semi struktur yang telah disediakan terlebih dahulu. Soalan-soalan yang dikemukakan merangkumi aspek berikut:

- i. Latar sosio demografi dan ekonomi responden dan keluarga.
- ii. Jenis-jenis penyalahgunaan bahan.
- iii. Faktor-faktor penglibatan dalam penyalahgunaan bahan (bagaimana boleh terlibat dan tujuan penyalahgunaan bahan)

Sesi temu bual berlangsung selama 45 minit hingga satu jam bergantung kepada kandungan temu bual, keselesaan dan kesesuaian responden. Setiap responden menyertai satu atau dua sesi temu bual. Semasa sesi temubual berlangsung, pengkaji membuat catatan tentang perkara yang diperkatakan atau dikongsi oleh responden. Sekiranya pengkaji tidak jelas dengan sesuatu perkara, pengkaji akan mengesahkan semula dengan responden. Pengkaji juga bertanya semula maklumat yang tidak jelas kepada responden di sesi temu bual seterusnya dan meminta responden menjelaskannya semula. Pengkaji tidak menggunakan perakam suara atas permintaan responden supaya suara mereka tidak dirakamkan. Data yang diperoleh daripada kajian lapangan ialah data mentah yang tidak memberi sebarang makna kecuali data tersebut dianalisis melalui kaedah yang sesuai. Teknik dalam menganalisis data kajian ini dilakukan secara sistematik dan mengikut tema kajian. Pengkaji meletakkan tarikh dan masa temu bual bagi semua catatan yang direkodkan. Setiap responden mempunyai fail yang berasingan dan diletakkan kod serta nama samaran. Penggunaan nama samaran bertujuan menjaga identiti responden serta selari dengan etika kerahsiaan. Data lapangan diasingkan dan dikelompokkannya mengikut persamaan dan perbezaan tema. Hanya satu tema yang akan dianalisis dalam satu-satu masa agar pengkaji dapat memberi perhatian tanpa dipengaruhi oleh maklumat yang tidak berkaitan.

Analisis data kualitatif memerlukan penelitian dan komitmen pengkaji untuk memahami secara mendalam pernyataan responden sama ada yang tersurat mahupun yang tersirat. Oleh itu, pengkaji akan membaca berulang kali pernyataan responden sebelum mengelompokkannya mengikut tema.

DAPATAN KAJIAN

Profil Sosio Demografi dan Ekonomi Responden dan Ibu Bapa

Responden dalam kajian ini berumur antara 15 hingga 18 tahun atau dikategorikan sebagai remaja, masih bersekolah atau kanak-kanak mengikut Akta Kanak-Kanak 2001 (Pindaan 2016). Dua orang responden berumur 15 tahun (Maria dan Rubi), tiga (3) orang responden berumur 16 tahun (Syida, Sabrina dan Tina), dua responden berumur 17 tahun (Alia dan Aida) dan seorang responden lagi berumur 18 tahun (Laksmi). Jumlah responden mengikut etnik menunjukkan tujuh responden ialah etnik Melayu manakala seorang responden daripada etnik India. Etnik Melayu lebih banyak dilibatkan sebagai responden kerana majoriti penghuni di Asrama Akhlak adalah etnik Melayu. Seramai empat responden berasal dari bandar manakala empat responden lagi berasal dari luar bandar. Berdasarkan hasil temu bual, tahap pendidikan responden yang paling tinggi ialah tingkatan empat (seorang responden), tingkatan tiga (dua responden), tingkatan dua (empat responden) dan seorang responden hanya bersekolah sehingga tingkatan satu sahaja. Merujuk kepada bilangan adik beradik, tiga responden mempunyai empat orang adik-beradik dan dua responden mempunyai lapan orang adik-beradik. Dua responden masing-masing mempunyai lima dan tujuh orang adik beradik. Terdapat seorang responden adalah anak tunggal.

Umur ibu responden dalam kajian ini adalah antara 33 tahun hingga 55 tahun. Manakala umur bapa responden antara 41 hingga 62 tahun. Hasil temu bual mendapati taraf pendidikan ibu bapa responden yang paling tinggi ialah Sijil Pelajaran Malaysia (SPM) dan paling rendah ialah setakat tamat sekolah rendah. Status perkahwinan ibu bapa menunjukkan majoriti (lima responden) mempunyai ibu bapa yang sudah bercerai. Kelima-lima responden ini tinggal bersama ibu. Hanya tiga responden mempunyai ibu bapa yang masih kekal dalam perkahwinan. Jenis pekerjaan yang diceburi oleh ibu bapa responden ialah pekerjaan berpendapatan rendah seperti jurujual, petani, pembantu am dan operator pengeluaran seperti yang dinyatakan oleh enam responden. Dua responden mempunyai ibu bapa yang menjalankan perniagaan dengan pendapatan yang tinggi. Majoriti ibu bapa responden berpendapatan rendah iaitu antara RM1000.00 hingga RM1500.00 sebulan.

Jenis-Jenis Penyalahgunaan Bahan dan Umur Pertama Kali Terlibat

Jenis-jenis penyalahgunaan bahan yang diambil oleh responden ialah

rokok, dadah, alkohol dan menghidu petrol seperti Jadual 1. Kesemua responden pernah mengambil dadah dan merokok. Aktiviti menghidu petrol hanya dilakukan oleh seorang responden sahaja. Terdapat tiga jenis dadah yang diambil oleh responden iaitu pil ekstasi, syabu dan ganja. Menurut responden, dadah tersebut mudah diperolehi dan harga yang tidak terlalu mahal. Umur pertama kali responden terlibat dalam penyalahgunaan bahan adalah berbeza-beza iaitu antara sembilan hingga 16 tahun. Maria memberitahu beliau mula merokok semasa berumur sembilan tahun dan mengambil dadah berbentuk pil ekstasi ketika berumur 13 tahun. Syida pula mula merokok semasa darjah lima (11 tahun) dan lebih kurang setahun kemudian beliau mengambil dadah ekstasi. Lakshmi mula merokok semasa berusia 14 tahun dan pada masa yang sama turut mengambil dadah. Sabrina memberitahu beliau mula merokok semasa berada berumur 13 tahun dan ketika usia 15 tahun beliau mula mengambil pelbagai jenis dadah. Tina mula menghisap rokok ketika berumur 14 tahun dan mengambil dadah ekstasi semasa tingkatan tiga (15 tahun). Alia pula berjajak-jinjak dengan dadah ketika usia 15 tahun tetapi telah menghisap rokok sejak di sekolah rendah. Alia juga terlibat dalam aktiviti menghidu petrol. Aida mula menghisap rokok semasa berumur 13 tahun dan mengambil dadah ekstasi dan ganja semasa di tingkatan empat (16 tahun). Responden terakhir iaitu Rubi mula mengambil dadah dan minum minuman keras (alkohol) semasa di tingkatan dua (14 tahun).

Jadual 1: Jenis-Jenis Penyalahgunaan Bahan

Responden/ umur (tahun) Rokok	Dadah			Arak	Hidu Petrol
	Ekstasi	Syabu	Ganja		
Syida (16)	/	/	/	/	/
Maria (15)	/	/	/	/	/
Lakshmi (18)	/	/	/	/	/
Sabrina (16)	/	/	/	/	/
Tina (16)	/	/	/	/	/
Alia (17)	/	/	/	/	/
Aida (17)	/	/	/	/	/
Rubi (15)	/	/	/	/	/

Faktor Penglibatan dalam Penyalahgunaan Bahan

Hasil temu bual mendalam dengan responden mendapati pengaruh dan kepentingan rakan sebaya, melupakan masalah keluarga dan keperluan dalam aktiviti seksual muncul sebagai tema penting dalam pemerihalan faktor penglibatan mereka dalam penyalahgunaan bahan.

i. Pengaruh dan kepentingan rakan sebaya

Majoriti responden mengakui bahawa penglibatan mereka dalam

penyalahgunaan bahan disebabkan pengaruh kawan-kawan. Sabrina berkongsi pengalaman bahawa beliau terpengaruh dengan pujukan kawan-kawan iaitu pil ekstasi tidak menimbulkan ketagihan jika diambil dalam jumlah yang sedikit. Namun, beliau mula menambah dos pil daripada setengah biji kepada sebiji bagi meningkatkan perasaan *high*.

“mula tu saya takut nak ambil dadah...sebab benda ni bahaya. Kalau dah ambil mesti nak lagi. Banyak kali kawan pujuk, kawan-kawan kata tak ketagih pun ambil pil ni...setakat setengah biji...lama-lama saya terpengaruh juga dengan cakap mereka. Saya ambik setengah je masa tu...tapi bila selalu ambil, setengah biji tu tak high...lepas tu saya start ambil sebiji sekali makan...bila stress je saya ambil”

(Sabrina)

Syida juga berkongsi pengalaman yang sama iaitu bermula dengan keinginan untuk mencuba atas ajakan kawan-kawan dan lama-kelamaan menjadikan beliau berani mengambil dadah dan minum minuman keras. Walaupun beliau kini berada dalam institusi, ingatan beliau atau istilah “rindu” terhadap dadah masih lagi kuat.

“Mulanya nak cuba-cuba je. Kawan-kawanlah yang ajak saya. Masa tu saya hanya hisap rokok. Kalau kita tak ikut kawan-kawan...siapa lagi...lama-lama saya berani ambil dadah dengan minum arak. Benda-benda ni boleh release tension. Sampai sekarangpun saya tak boleh tahan bila teringatkan benda tu”.

(Syida)

Hubungan antara pengaruh rakan sebaya dan penyalahgunaan bahan mungkin berlaku secara tidak langsung. Terdapat faktor yang bersifat instrumental dalam konteks hubungan dengan rakan-rakan seperti sumber sokongan sosial, menjaga hubungan yang sedia terjalin, sikap percaya dan mengelak daripada disisihkan oleh rakan-rakan. Perkara ini dijelaskan oleh Alia yang tidak menolak permintaan rakan-rakan untuk mencuba dadah demi menjaga hubungan persahabatan dan tidak mahu berasa tersisih. Beliau juga menganggap rakan-rakan seperti keluarga sendiri dan susah senang sama-sama ditanggung.

“Kawan-kawan bukan masa happy je...masa kita susah merekalah yang banyak tolong saya. Saya berkawan dengan siapa-siapa saja yang nak berkawan dengan saya. Tapi yang saya rapat adalah tiga empat orang saja. Dengan kawan rapat inilah saya bercerita masalah saya. Sama juga dengan mereka. Kalau mereka ada masalah, mereka cerita kat saya...kita sama-sama tolong...Tak kiralah masalah apapun, termasuklah masalah duit. Bila kawan ajak saya try dadah baru ke...saya cubalah. Saya dah kenal hati budi mereka...kami ibarat adik beradik, susah senang sama-sama”.

(Alia)

Bagi Aida pula, rakan-rakan bukan sahaja tempat meluahkan masalah atau berkongsi perasaan suka dan duka malah rakan-rakan adalah sumber keselamatan dirinya. Selain mengambil dadah, Aida turut menjual dadah sebagai pendapatan sampingan serta mendapatkan bekalan dadah secara percuma bagi kegunaan sendiri. Sasaran pembeli ialah pelajar sekolah. Namun aktiviti jual beli dadah ini mestilah mengikut sempadan yang telah ditetapkan oleh satu-satu kumpulan. Namun begitu, beliau seringkali melangkaui sempadan kumpulan lain yang boleh menimbulkan masalah seperti kecederaan.

“Saya mesti tahu sampai mana (sempadan) saya boleh jual. Saya tak boleh kacau kawasan orang lain. Tapi kadang-kadang tu ada juga saya masuk kawasan orang lain. Time tu member-member cukup penting. Diaorang boleh tolong settle kalau timbul apa-apa masalah. Kalau kawan tak tolong memang teruklah saya kena”.

(Aida)

Fungsi rakan sebaya sebagai sumber sokongan emosi dan sosial turut diakui oleh Maria, Lakshmi dan Tina. Maria memberi pandangan berikut:

“Kawan-kawan bukan untuk suka-suka saje. Mereka pun penting, sebab bila kita ada masalah kita boleh mengadu pada mereka. Maksudnya ada orang yang bersedia nak dengar masalah kita...Bila ada kawan-kawan, kita rasa lebih selamat. Mereka boleh tolong backup kita...Kalau ada masalah wang, ada kawan-kawan yang boleh tolong.”

(Maria)

Bagi Lakshmi, keluarga bukanlah tempat yang mereka boleh mengadu masalah kerana ibu bapa sekarang tidak bersedia mendengar dan tidak memahami masalah remaja. Hal ini berbeza dengan rakan sebaya yang menerima dan bersedia mendengar luahan masalah. Rakan-rakan juga mempunyai masalah yang hampir sama.

”Kawan-kawan lebih memahami saya. Kalau nak minta pendapat, lebih baik kita tanya mereka sebabnya mereka lebih faham kemahuan kita sebagai remaja...mummy saya takkan faham...klu saya cerita kat diapun (mummy) saya juga kena marah...sebab tu bila saya ada problem, tak kisah lah problem apapun, saya bagitau dekat kawan-kawan. Saya boleh share perasaan saya dengan mereka”.

(Lakshmi)

“Pentingnya kawan...bila kita ada masalah, boleh share dengan mereka. Selain tu, untuk enjoy. Dengan kawan-kawan jugak kita rasa lebih selamat...”

susah sikitlah orang nak kacau kita.”

(Tina)

Kebanyakan responden memberitahu, mereka berasa lebih diterima oleh rakan sebaya berbanding ahli keluarga atau orang dewasa lain. Pengalaman itu dianggap signifikan dalam hidup mereka. Maka tidak hairanlah jika banyak daripada masa mereka dihabiskan bersama rakan-rakan dan melakukan aktiviti yang mendatangkan keseronokan seperti melepak, clubbing dan bermain *video games* di kafe siber.

ii. Keadaan keluarga yang bermasalah

Keluarga bermasalah seperti ibu bapa yang sering bergaduh atau perceraian ibu bapa dikenal pasti antara penyumbang kepada penglibatan responden dalam penyalahgunaan bahan. Seramai lima daripada lapan responden mempunyai ibu bapa yang sudah bercerai dan kelima-limanya tinggal bersama ibu. Pengalaman hidup sebelum ibu bapa bercerai penuh dengan peristiwa yang mendorong mereka untuk lari dari rumah, terlibat dengan tingkah laku devian termasuk mengambil dadah. Rubi berkongsi pengalaman hidup zaman kanak-kanaknya tidak seperti kanak-kanak lain, sering dimarahi oleh ibu dan didera secara fizikal. Ibu bapa Rubi sering bergaduh dan mereka pernah bercerai sebanyak dua kali iaitu semasa beliau dalam darjah tiga dan darjah lima. Ibu menjadi tempat ayah melepaskan geram dan ibunya sering dipukul hanya disebabkan perkara kecil. Menurut Rubi, semasa kali pertama bercerai, ibunya sanggup rujuk kembali dengan bapa namun perceraian kali kedua membuatkan ibunya sudah serik untuk meneruskan perkahwinan. Keadaan keluarga yang tidak tenteram mengganggu pencapaian akademik Rubi dan beliau sering ponteng sekolah. Beliau juga mula berkawan dengan pelajar-pelajar lelaki sekolah menengah. Pada usia yang masih mentah itu juga beliau mula menghisap rokok. Semasa di sekolah menengah, beliau mula mengambil pil ekstasi dan minum arak. Beliau memberitahu bahawa tindakan tersebut sebagai cara untuk melupakan masalah yang dihadapi. Beliau turut menyalahkan ibu bapanya sehingga terpaksa mengambil dadah. Beliau menegaskan:

“Semua salah mak ayah saya. Kalau mak ayah saya macam orang lain saya takkan jadi macam ni”

(Rubi)

Tina pula menceritakan tentang pengalaman kehidupan keluarga yang selalu berkonflik dan beliau sentiasa dibayangi perasan takut apabila berada di rumah. Beliau mula merokok semasa di tingkatan dua dan mengambil pil ekstasi semasa tingkatan tiga. Ibu bapa kandung Tina sudah bercerai semasa beliau berada dalam darjah empat. Ibunya telah berkahwin lain dengan seorang duda. Perkahwinan mereka sentiasa bergolok kerana bapa tirinya seorang kaki judi. Tina tidak rapat dengan bapa tirinya dan berasakan yang bapa tiri beliau ingin mengambil kesempatan terhadap

dirinya. Tina memberitahu ibu bahawa bapa tirinya selalu memberi pandangan yang berunsur seksual. Keadaan ini menyebabkan Tina selalu mengelakkan diri daripada berjumpa bapa tirinya. Tina sudah beberapa kali lari dari rumah akibat keadaan keluarga yang tidak tenteram dan tidak selesa berhadapan dengan bapa tiri. Ketika beliau ditangkap oleh pihak polis atas kesalahan dadah, Tina sudah lama tidak pulang ke rumah. Tina memberitahu:

“Mereka tak kisah pun pada saya...mak saya tahu saya kat sini, tapi dia tak pernah tanya khabar saya...lepas bebas ni saya tak akan balik rumah. Bagi saya, saya dah tak ada keluarga...baik saya hidup macam ni, cari kawan lama saya”.

(Tina)

Aida mula menghisap rokok semasa tingkatan satu dan mengambil dadah ketika berada di tingkatan empat. Aida memberitahu yang beliau sentiasa tertekan apabila berada di rumah. Justeru itu, beliau selalu keluar ke pusat membeli belah untuk bersama rakan-rakan. Penyalahgunaan bahan juga diperkenalkan oleh rakan-rakan namun sebab utama yang beliau tidak ingin berada di rumah ialah ibunya yang selalu berleter dan marah-marah kepadanya.

“saya tensionlah bila kat rumah...mak saya selalu berleter...semua benda yang saya buat salah. Buat apa saya nak duduk kat rumah...baik saya keluar, rasa bebas, release tension”.

(Aida)

”Saya tak selesa bila kat rumah. Mak saya kurang memahami saya. Dia hanya tahu marah-marah, tapi tak ambil tahu masalah saya. Kadang-kadang saya buat silap kecil pun, dah besar bagi dia”

(Aida)

Berdasarkan temu bual dengan responden, dapat disimpulkan bahawa pengalaman kehidupan responden yang tidak selesa di rumah dan mempunyai ibu bapa yang sentiasa bergaduh membawa kepada keinginan responden untuk menghabiskan masa bersama rakan-rakan yang juga mempunyai masalah hampir sama dengan mereka. Apabila bergaul dengan rakan-rakan yang tidak baik, mereka turut terpengaruh untuk merokok dan mengambil dadah.

iii. Keperluan dalam aktiviti seksual

Hasil analisis tematik menunjukkan faktor lain penyalahgunaan bahan dalam kalangan responden ialah keperluan dalam aktiviti seksual. Kesemua responden terlibat dalam hubungan seks bebas sebelum ditangkap dan ditempatkan di Asrama Akhlak. Syida merupakan mangsa sumbang mahram ketika berusia 11 tahun. Pada usia 12 tahun, beliau melahirkan

seorang anak hasil perbuatan terkutuk bapanya sendiri. Ketika usia ini juga beliau mula mengambil dadah jenis pil ekstasi setelah diperkenalkan oleh kawan-kawan. Namun pengambilan dadah ekstasi semakin kerap dan bertambah dari segi kuantitinya apabila Syida mula bekerja di kelab malam dan menawarkan perkhidmatan seks kepada kawan-kawan abang angkatnya.

*“Saya dirogol oleh ayah kandung masa umur saya 11 tahun. Kejadian itu berlaku banyak kali sehingga saya mengandung. Umur saya 12 tahun, saya dah dapat anak...Saya sangat kecewa dan rasa diri saya dah tiada apa-apa. Saya cuba bunuh diri...saya dah tak minat nak pergi sekolah...masa form 1 saya dah tak sekolah...saya ada abang angkat... saya rapat dengan dia... dia banyak tolong saya...Abang angkat saya selalu bawa saya ke club... dia minta saya layan kawan-kawan dia...mula tu saya takut tapi lama-lama saya suka sebab dapat banyak duit. Nak bagi power saya ambik pil (ekstasi).
(Syida)*

Aida dan Rubi mula melakukan hubungan seksual bersama teman lelaki semasa berumur 13 tahun. Maria, Sabrina dan Tina mula terlibat dengan aktiviti hubungan seks bebas semasa umur 14 tahun. Manakala Lakshmi dan Alia melakukan hubungan seks ketika usia mereka 16 tahun. Kebanyakan responden melakukan hubungan seks dengan teman lelaki atau kawan-kawan kepada teman lelaki mereka. Alia berkongsi pengalaman bagaimana beliau boleh terlibat dengan hubungan seksual pada usia 16 tahun. Alia mengakui bahawa beliau terpengaruh dengan pujukan teman lelakinya untuk mengadakan hubungan seks. Sejak daripada kejadian tersebut, hubungan seksual menjadi perkara biasa setiap kali mereka berjumpa. Teman lelaki Alia berkawan dengan orang yang lebih dewasa dan kerap mengunjungi rumah sewa kawan-kawannya. Alia sering mengikuti teman lelaki ke rumah sewa berkenaan dan kadangkadangkang beliau bermalam di situ. Teman lelaki Alia telah meminta rakannya merakamkan hubungan seksual antara mereka. Sejak kejadian itu, teman lelaki memaksa Alia supaya melayani kawan-kawannya dengan bayaran tertentu. Alia takut untuk membantah kerana teman lelakinya mengugut untuk menyebarkan video mereka kepada umum. Walaupun Alia menyesal dengan apa yang berlaku, beliau perlu akur dengan kehendak teman lelakinya. Salah satu cara untuk melupakan perasaan kesal ialah dengan mengambil dadah. Pengambilan dadah juga penting untuk meningkatkan stamina semasa melayani kawan-kawan teman lelakinya.

PERBINCANGAN DAN IMPLIKASI KAJIAN

Hasil kajian tentang penglibatan responden dalam penagihan dadah mendapati responden mula terlibat dalam penyalahgunaan bahan pada usia yang masih muda iaitu antara sembilan hingga 16 tahun. Dapatan

ini selari dengan kebimbangan AADK bahawa murid sekolah rendah kini menjadi sasaran pengedar dadah sejak tahun 2015 (Utusan Online, 2018). Rekod AADK daripada Januari 2017 hingga Januari 2018 menunjukkan seramai 1,829 murid sekolah rendah dan menengah di 178 sekolah seluruh negara terlibat dengan penyalahgunaan bahan (Fazrik, 2018). Kajian oleh Nkansah-Amankra dan Minelli (2016) menunjukkan kumpulan umur 11 hingga 15 tahun adalah kumpulan umur paling tinggi terlibat dalam penyalahgunaan bahan terutamanya rokok dan marijuana. Mereka mendapati pendedahan kepada penyalahgunaan bahan pada usia yang muda berkait secara positif dengan penyalahgunaan bahan psikoaktif dan kokain apabila dewasa (Nkansah-Amankra & Minelli, 2016).

Kajian ini mendapati dadah yang diambil oleh responden terdiri daripada pil ekstasi, syabu dan ganja. Dapatan ini selari dengan hasil penelitian selama sepuluh tahun (1999 - 2008) tentang pola penyalahgunaan bahan oleh Wu *et al.* (2010) yang mendapati remaja perempuan cenderung mengambil pil ekstasi berbanding dadah lain. Remaja perempuan yang berada di bawah pengaruh dadah jenis ekstasi terdedah kepada hubungan seks tidak selamat, eksploitasi seksual dan risiko mendapat penyakit kelamin seperti HIV dan Hepatitis (Kementerian Kesihatan Malaysia, 2019). Selain dadah jenis ekstasi, responden juga mengambil dadah jenis syabu atau *crystal methamphetamine*. Kajian sekumpulan penyelidik dari University of Alberta Faculty of Medicine and Dentistry (2008) mendapati remaja yang terlibat dengan tingkah laku merokok, minum minuman keras dan aktif dalam hubungan seks adalah cenderung untuk menggunakan syabu.

Hasil temu bual mendalam dengan responden mendapati terdapat tiga (3) faktor yang mendorong mereka mengambil dan meneruskan penggunaan dadah iaitu pengaruh rakan sebaya, keadaan keluarga yang bermasalah dan keperluan dalam aktiviti seksual. Pengaruh rakan sebaya didapati berlaku pada peringkat awal pengambilan dadah. Berdasarkan temu bual, responden terpengaruh dengan rakan sebaya disebabkan hasil pujukan, menunjukkan perasaan hormat, menjaga hubungan antara mereka dan hasil pemerhatian responden bahawa tiada perubahan kepada diri rakan-rakan yang mengambil dadah. Rakan-rakan juga menjadi sumber sokongan emosi, sosial dan keselamatan diri responden. Oleh itu, pengambilan dadah dan pengaruh rakan sebaya boleh dijelaskan sebagai hubungan yang bersifat instrumental dan timbal balas. Hasil kajian ini adalah konsisten dengan dapatan Branstetter, Low dan Furman (2011) iaitu kawan-kawan terutamanya yang sentiasa memberi sokongan emosi dan sosial merupakan pengaruh penting kepada tingkah laku remaja. Sabitha, Mahmood dan Rosnah (2007) mendapati pengaruh rakan sebaya adalah antara faktor yang signifikan dalam mengenal pasti penglibatan wanita dalam pengalihan dadah.

Faktor seterusnya yang mendorong responden untuk mengambil dadah ialah permasalahan dalam keluarga. Majoriti responden mempunyai ibu bapa yang sudah bercerai. Konflik keluarga menyebabkan anak-anak tertekan dan akhirnya membawa kepada tingkah laku negatif seperti lari dari rumah, bergaul dengan rakan-rakan yang mempunyai permasalahan keluarga yang hampir sama dan terlibat dengan penyalahgunaan bahan termasuk dadah. Kajian oleh Sabitha, Mahmood dan Rosnah (2007) menunjukkan perpecahan dan pergolakan keluarga menyumbang sebanyak 65 peratus kepada tingkah laku penggunaan dadah dalam kalangan wanita. Keluarga merupakan persekitaran paling asas kepada perkembangan kanak-kanak dan remaja. Persekitaran keluarga yang berkonflik akan memberi kesan kepada kesejahteraan psikologikal dan kesihatan mental ahli-ahlinya termasuk pengambilan dadah (Abasi & Mohammadkhani, 2016).

Penyalahgunaan bahan turut dikaitkan dengan keperluan dalam aktiviti seksual. Hasil temu bual menunjukkan responden terlibat dalam aktiviti hubungan seks bebas sebelum ditempatkan di Asrama Akhlak. Secara eksplisitnya, penggunaan dadah dalam aktiviti seksual berkait dengan keinginan meningkatkan keseronokan serta stamina semasa bersama pasangan. Kementerian Kesihatan Malaysia menjelaskan bahawa seks dan dadah adalah berkait rapat iaitu seseorang yang mempunyai keinginan seks yang kuat akan mengambil dadah bagi mencapai tahap hubungan seks yang tinggi (laman sesawang Kementerian Kesihatan Malaysia). Secara implisitnya, penggunaan dadah dalam hubungan seksual dalam konteks responden kajian ini ialah hasil daripada pengalaman hitam iaitu pernah didera secara seksual atau dieksploitasi oleh teman lelaki. Kajian menunjukkan remaja perempuan yang mempunyai pasangan dengan masalah sosial cenderung untuk mengambil dadah dan terlibat dalam tingkah laku seksual berisiko (Clark, Buchanan, Kovensky & Leve, 2018). Remaja perempuan juga cenderung untuk terlibat dalam tingkah laku seksual berisiko apabila pasangan lebih tua daripada mereka (Morrison-Beedy, Xia, & Passmore, 2013). Walaupun pasangan telah mengeksploitasi mereka dari segi seksual, namun remaja perempuan akan memilih untuk terus kekal bersama atas faktor kebergantungan sokongan sosial, emosi dan kewangan (Clark *et al.* 2018).

Dapatan kajian ini menjelaskan bahawa penglibatan responden dalam penyalahgunaan bahan di atas sebab tertentu iaitu pengaruh rakan sebaya, keluarga yang bermasalah dan keperluan dalam aktiviti seksual. Dapatan ini adalah signifikan kepada pengamal bantuan seperti pekerja sosial dalam merangka strategi rawatan pemulihan atau intervensi yang sesuai dengan permasalahan klien. Hasil kajian juga penting dan memberi input kepada pemegang taruh yang ada kaitan dengan remaja perempuan khususnya ibu bapa dan pihak sekolah. Namun begitu, dapatan kajian ini tidak boleh digeneralisasikan kepada remaja perempuan di Asrama Akhlak

seluruhnya atau di institusi pemulihan lain kerana bilangan sampel yang kecil serta sampel tidak menunjukkan perwakilan populasi. Kajian akan datang dicadangkan supaya menggunakan bilangan sampel yang lebih ramai, melibatkan institusi pemulihan lain, menggunakan pendekatan kuantitatif atau mod campuran dan melibatkan perspektif pemegang taruh lain dalam menjelaskan penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan.

PENUTUP

Penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan semakin membimbangkan. Program dan rawatan intervensi yang memfokuskan hanya kepada remaja perempuan adalah penting sebagai langkah pencegahan dan pemulihan. Namun begitu, kebanyakan program atau rawatan intervensi cenderung memenuhi kriteria remaja lelaki yang menjadi penyumbang terbesar dalam penyalahgunaan bahan. Input kajian daripada perspektif remaja perempuan adalah terhad khususnya dalam konteks tempatan. Sehubungan itu, artikel ini memaparkan hasil kajian tentang faktor penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan. Rekabentuk kajian kualitatif telah digunakan untuk mencapai objektif kajian. Dapatan kajian menunjukkan penglibatan remaja perempuan dalam penyalahgunaan bahan didorong oleh faktor tertentu iaitu pengaruh rakan sebaya, keluarga yang sentiasa berkonflik dan keperluan dalam hubungan seksual. Dapatan ini memberi input terutamanya kepada pihak berkaitan pemulihan dan intervensi seperti pekerja sosial, kaunselor dan kakitangan Jabatan Kebajikan Masyarakat.

RUJUKAN

- Abasi, I., & Mohammad Khani, P. (2016). Family risk factors among women with addiction-related problems: An integrative review. *International Journal of High Risk Behavior and Addiction, 5*(2), e27071.
- Agensi Antidadah Kebangsaan (AADK). (2017). *Maklumat dadah 2017*. Dicapai daripada https://www.adk.gov.my/wp-content/uploads/Maklumat-Dadah-2017_final-compressed.pdf.
- Berg, B. L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences*. London: Pearson.
- Branstetter, S. A., Low, S., & Furman, W. (2011). The influence of parents and friends on adolescent substance abuse: A multidimensional approach. *Journal of Substance Use, 16*(2), 150-160.
- Clark, M., Buchanan, R., Kovensky, R., & Leve, L. D. (2018). Partner influences on young women's risky drug and sexual behavior.

Reproductive Health, 15(1), 156.

- Conrod, P. J., Pihl, R. O., Stewart, S. H., & Dongier, M. (2000). Validation of a system of classifying female substance abusers based on personality and motivational risk factors for substance abuse. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 243–256.
- Day, A., Thurlow, K., & Woolliscroft, J. (2003). Working with childhood sexual abuse: A survey of mental health professionals. *Child Abuse & Neglect*, 27, 191-198.
- Fauziah Ibrahim, Mohamad Suhaimi Mohamad, Chong Tsuey Suey & Azmi Abd Manaf. (2012). Substance abuse and aggressive behavior among adolescents. *Asian Social Science*, 8(9), 92–97.
- Fazrik Kamarudin. (2018). 1,829 murid sekolah rendah menagih dadah. *Berita Harian*. Dicapai daripada <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2018/03/404380/1829-murid-sekolah-rendah-menagih-dadah>.
- Harvey, L., & MacDonald, M. (1993). *Doing sociology*. Hong Kong: The Macmillan Press.
- Hien, D., Cohen, L., & Campbell, C. (2005). Is traumatic stress a vulnerability factor for women with substance use disorders? *Clinical Psychology Review*, 25, 813–833.
- Kementerian Kesihatan Malaysia. (2019). *Pengambilan dadah untuk keseronokan seks*. Dicapai daripada <http://www.myhealth.gov.my/pengambilan-dadah-untuk-keseronokan-seks/>.
- Kendler, K. S., Bulik, C. M., Silberg, J., Hettema, J. M., Myers, J., & Prescott, C. A. (2000). Childhood sexual abuse and adult psychiatric and substance use disorders: an epidemiological and cotwin control analysis. *Archives of General Psychiatry*, 57,953 - 959.
- Koenig, H. (2004). Religion, spirituality, and medicine: Research findings and implications for clinical practice. *Southern Medical Journal*, 97(12), 1194-1200.
- Morrison-Beedy, D., Xia, Y., & Passmore, D. (2013). Sexual risk factors for partner age discordance in adolescent girls and their male partners. *Adolescent and Female Sexuality*, 22 (23-24), 3289-3299.

- Sabitha, M., Mahmood Nazar, M., & Rosnah I. (2007). Trend dan punca penggunaan dadah di kalangan penagih dadah wanita di negeri sabah: implikasi kepada rawatan dan pemulihan dadah, *Jurnal Anti Dadah Malaysia*, 111-136.
- Tuty Haryanti Ahmad Rodzi. (2018). Jumlah penagih dadah wanita meningkat: AADK. *Berita Harian*. Dicapai daripada <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2018/02/391945/jumlah-penagih-dadah-wanita-meningkat-aadk>.
- University of Alberta Faculty of Medicine & Dentistry. (2008). Methamphetamine abuse linked to underage sex, smoking and drinking. *Science Daily*. Dicapai daripada www.sciencedaily.com/releases/2008/11/081118200554.htm.
- Utusan Online. (2016). 1.2 juta penagih direkodkan pada 2015. Dicapai daripada <http://www.utusan.com.my/berita/jenayah/1-2-juta-penagih-direkodkan-pada-2015-1.189944>.
- Utusan Online. (2018). Murid sekolah rendah sasaran pengedar dadah. Dicapai daripada <http://www.utusan.com.my/berita/nasional/murid-sekolah-rendah-sasaran-pengedar-dadah-1.799156>.
- Utusan Online. (2018). 1709 pelajar sekolah menengah positif dadah. Dicapai daripada <http://www.utusan.com.my/berita/jenayah/1-709-pelajar-sekolah-menengah-positif-dadah-1.812204#ixzz5hEphspKT>.
- Wu, P., Liu, X., Pham, T.H., Jin, J., Fan, B., & Jin, Z. (2010). Ecstasy use among US adolescents from 1999 to 2008. *Drug and Alcohol Dependence*, 112, 33-38.

Profil Penulis:

Norruzeyati Che Mohd Nasir, PhD

*Pusat Pengajian Psikologi Gunaan, Dasar dan Kerja sosial,
Kolej Sastera dan Sains,
Universiti Utara Malaysia.
zeyati@uum.edu.my*

Mohammad Rahim Kamaluddin, PhD

*Pusat Kesejahteraan Manusia dan Masyarakat
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
rahimk@ukm.edu.my*

Noor Azizah Ahmad, PhD

*Pusat Pengajian Psikologi Gunaan, Dasar dan Kerja sosial,
Kolej Sastera dan Sains,
Universiti Utara Malaysia.
noor1149@uum.edu.my*

Nurhazlina Mohd. Ariffin, PhD

*Pusat Pengajian Psikologi Gunaan, Dasar dan Kerja sosial,
Kolej Sastera dan Sains,
Universiti Utara Malaysia.
nhazlina@uum.edu.my*